

A francia külvárosi létezés komplexitása

Az a tény, hogy 2005. októberében a francia elővárosokban kitört zavargásokat pusztán rendőri erővel nem lehetett megfékezni, és rendkívüli állapot elrendelése vált szükségessé, arra enged következtetni, hogy a külvárosi bevándorlók okozta konfliktusok városépítészeti, szociálpolitikai kihívások mellett biztonságpolitikai kihívásnak is tekintendők. A hasonló konfliktusok megelőzésére nem csupán a tüneteket kell kezelni, hanem a kiváltó okokat is előítélet mentesen szükséges megvizsgálni. Az október végi, november eleji erőszakhullám nem az első és utolsó eset volt Franciaországban, azonban mértéke, hatása, és az Európa-szerte megoldatlan gettósodás következményeképpen sokkal több figyelem övezte, mint akár a francia külvárosokra általánosan jellemző tarthatatlan állapotokat, a külvárosi szervezett, gyakran nemzetközi dimenziójú bűnözés jelenségét, az egyre terjedő „iszlamo-gengszterizmust”, vagy a szilveszter reggelén és a napokban történt vasúti rongálást, fosztogatást és az utasok terrorizálását a Nizza-Lyon és a Melun-Párizs vonalakon.

A zavargások okaként leggyakrabban a külvárosokban élő bevándorlók szociális és gazdasági helyzetét jelölik meg az esetről készült tanulmányok és kommentárok. A francia külvárosokban élő bevándorlók elkieserítő szociális helyzete azonban nem új jelenség. Már a nyolcvanas évek elejétől erőteljesen érezhető lemaradás megfékezése érdekében hirdette meg 1990-ben François Mitterand a várospolitikáját, majd 10 évvel ezelőtt Jacques Chirac a társadalmi leszakadás elleni programját, szociális válaszként az elszegényedett negyedek felzárkóztatására. E programok keretében több milliárd euró értékben újítták fel a lakótelepeket és szociális lakásokat, mégsem sikerült tartós eredményeket elérni a probléma kezelésében.

Az október-novemberi gyújtogatásokat és rombolást Dominique de Villepin kormányfő, és számos szakértő a társadalmi leszakadásból adódó, nem faji eredetű szociális zavargásként jellemezte, amelyre megoldást munkahelyteremtéssel lehet találni. A munkanélküliség, a szegénység és a kilátástalanság azonban nem az egyedüli kiváltó okai a lázongásoknak. Az erőszakos cselekmények hátterében olyan fontos történelmi, ideológiai és vallási tényezők is jelentős motivációs szerepet játszanak, amelyekkel az eddig szemmel láthatóan tehetetlen hatalomnak szembesülnie kell ahhoz, hogy meg tudja előzni az erőszak további terjedését.

Franciaország volt gyarmatai között kiemelkedő szerepe volt Algériának, amelyet 1830-ban kezdett gyarmatosítani, és 1870-re az egész ország Franciaország egyik megyéjévé vált. Az Algériai Nemzeti Front vezette algériai függetlenségi háború már a második világháború idején megkezdődött, de Algéria csak 1962-ben nyerte

el függetlenségét egy rendkívül kegyetlen háború árán. A gyarmati múlt, a rabszolga kereskedelem és rabszolgatartás Franciaország történelmének része, amelyet a volt gyarmatokról származó bevándorlók gyermekei is a kötelező tananyag keretében tanulnak. A történelmi tényekből adódó feszültségek enyhítésére két törvény is született: 2001. májusában a rabszolgatartás emberiség ellenes bűntettének elismeréséről azért, hogy a multikulturális társadalom minden rétege magáénak érezze a francia történelmet, és így a francia nemzet részévé váljon. 2004. januárban a kolonizációról született törvény, amely előírja, hogy a történelemoktatásban hangsúlyozni kell a gyarmatosítás pozitív szerepét is. Ez a törvény azonban általános felháborodást váltott ki nem csupán a bevándorlók, hanem francia történészek és értelmiségiek körében is, akik a törvényt hivatalos hazugságnak tekintik.

A második világháború után Franciaországba Törökországból, Fekete-Afrikából, a Távol-Keletről, Dél és Kelet-Európából, de túlnyomó részben a régi francia gyarmatokról, elsősorban a Maghreb országokból érkeztek bevándorlók. A munkaerő beáramlása az országba a hatvanas években kezdődött meg. Ekkor a bevándorlás szabályozása és korlátozása még nem merült fel. Először az 1973-as olajválságot követően, 1974-ben szigorították a bevándorlást, de a családegyesítési törvény voltaképpen lehetővé tette a további migrációt. A munkavállalók száma ugyan némiképpen csökkent, de családegyesítés céljából évente több tízezer ember érkezett és érkezik továbbra is Franciaországba.

A bevándorlók jelentős része a francia külvárosok lakótelepein él, amelyeknek lakói nem integrálódtak a francia társadalomba, szociális helyzetük évtizedek óta megoldatlan. Jelenleg a külvárosi fiatalok körében a munkanélküliség aránya 30-40%, az iskolából gyakran kimaradnak, szociális segélyekből, lopásból és egyéb bűncselekményekből tartják fenn magukat. A francia rendőrség becslése szerint az országban megközelítően 150 olyan „nagyon nehéz” külvárosi kerület van, ahova sem orvosok, sem taxik, sem áruszállítók nem teszik be a lábukat.

A bevándorlók integrálásának sikertelensége több okra vezethető vissza, és ugyancsak több következménye is van. Franciaország bevándorlóinak integrálódására egyrészt a gyarmati múlt vetett és vet árnyékot, másrészt a bevándorlási hullám kezdetétől fogva egyik kormánynak sem volt hosszú távú elképzelése a bevándorlás szabályozásáról, vagy olyan hatékony politikája, amellyel az egyre növekvő gettókat fel lehetett volna számolni.

A republikánus doktrína egyik fontos eleme az egyenlőség biztosítása, de az etnikai és vallási közösségek sajátos szükségleteit mégsem veszi figyelembe, így az alapvető kulturális különbségek is jelentős szerepet játszanak az integráció sikertelenségében. Egyik ilyen jelenség a poligámia, ami a francia államot nehéz kihívás elé állítja, és számos szociális probléma gyökere. Franciaországban

ugyanis nem hagyomány, és nem is legális a többnejűség, ezért a lakótelepi lakások méretei gyakran túl szűkösek az esetenként 30-40 fős családok részére. Ennek egyik következménye, hogy az ilyen népes családok gyermekei gyakran már kiskorukban az utcára kerülnek, az iskolából kimaradnak, bűnözésbe keverednek, a helyzetükből való kitörés kilátása nélkül. Franciaországban ma 10.000 és 30.000 között van a poligám házasságban élő háztartások száma.

A társadalmi integrációt megnehezítő másik tényező az iszlám vallás, pontosabban a radikális iszlamista ideológia terjedése, amelynek célja a „Nyugat” elleni harc, és táptalaja a francia külváros. Habár az október végi-november eleji zavargásokat a sajtó nem gyakran hozta közvetlen összefüggésbe a radikális iszlamista ideológiával, mégis számos tanulmány és riport hívja fel a figyelmet az ún. „iszlamogengszterizmus” jelenségére, amely mögött nagyrészt éppen a munkanélküli, iskolázatlan fiatalok köréből kikerült bűnözők állnak. A rendőri nyomozások és leleplezések fényt vetettek a szervezett bűnözés és az iszlamisták közötti összefüggésekre. A terrorelhárító rendőrök állítása szerint a banditizmus és a radikális iszlám egymást indukálja, és több egybefonódás is felfedezhető közöttük. 2005. december közepén a rendőrség jelentős illegális fegyverkészletet fedezett fel Clichy-sous-Bois-ban, ahol a zavargások kezdődtek. A vádlottak vallomásai szerint a fegyverkereskedelemből Franciaországban és külföldön működő, hitetlenek ellen harcoló iszlamista csoportokat és a nemzetközi terrorizmust támogatták. Hasonló, a Balkánról becsempésztett fegyverkészletre bukkantak 2005. áprilisában az észak-franciaországi Hazebrouck-ban. A rendőrség feltételezése szerint még számos rejtett fegyverkészlet van az országban.

A rendőrség ugyancsak tavaly decemberben a Párizshoz közeli Trappes és Évreux külvárosaiban olyan alvó sejtekből álló dzsihádisták hálózatot leplezett le és semlegesített, amelynek tagjai korábban a több európai országban is működő algériai iszlamista fegyveres ellenállási mozgalmat (Groupe Islamique Armé), továbbá az Al-Kaida egyik al-szervezetét, a Prédikáció és Harc Szalafista Csoportját (Groupe Salafiste pour Prédication et Combat) és a Szíriába, Irakba, Szaúd-Arábiába utazó önkéntes dzsihádistákat pénzelték. A hírhedt Ouassini Cherifi a fegyverkereskedelemből, okirat hamisításból szerzett pénzt kizárólag a dzsihádisták finanszírozására fordította. Tervei között szerepelt párizsi tömegközlekedési eszközök, zsidó közösségek, a francia elnök és belügyminiszter elleni merénylet.

A másik, decemberben letartóztatott radikális muzulmán veterán, Safé Bourada az algériai iszlamista ellenállási mozgalom és a dzsihádisták propaganda szellemében 2004-ben felszólította a Franciaországban élő muzulmánokat, hogy öljék meg az algériai rezsim tagjait és támogatóit. Ő is fegyvercsempészetből

finanszírozta a terrorista cselekmények előkészítését, és merényletet tervezett többek között az Eiffel torony, az Orly repülőtér, a Szajna part és a francia Területvédelmi Igazgatóság (DST) épülete ellen.

A francia rendőrség és a titkosszolgálatok az algériai iszlamista fegyveres ellenállási mozgalom által 1995-ben elkövetett párizsi metró robbantások óta számos egyéb iszlamista terrorista akció előkészületeit leplezte le, amelyek célpontjai között szerepelt a Stade de France, a Strassbourg-i Karácsonyi Vásár és az Amerikai Nagykövetség Párizsban.

Érdekes tény, hogy az elmúlt évtizedekben becslések szerint 50.000 francia tért a muzulmán hitre, és a rendőrség és titkosszolgálatok adatai szerint közülük több mint ezren (férfiak és nők egyaránt) a fundamentalista, radikális iszlám követői, akik aktív szerepet vállalnak az állam és a nyugati értékek elleni harcban. Francia szociológusok elemzéseire arra mutatnak rá, hogy a megtértek közül sokan azzal próbálják kompenzálni nem muzulmán származásukat, hogy teljesen elkötelezik magukat a radikális iszlám iránt. Ez a jelenség megfigyelhető Nagy-Britanniában, Németországban és Spanyolországban is. A radikális iszlám hitre tértek közül többen, pl. az ismertté vált Lionel Dumont, Jérôme Courtailler, Rudy Terranova és Willy Brigitte aktív szerepet vállaltak az iszlamista célokat támogató pénzszerző rablásokban, illegális fegyverkereskedelemben, terrorista akciók előkészítésében, részt vettek dzsihádisták kiképző táborokban vagy a hitetlenek elleni harcban Boszniában, Afganisztánban és Szudánban.

A francia rendőrség adatai szerint az elmúlt három évben a radikális muzulmánok száma különösen megnőtt, ami köszönhető annak is, hogy a francia külvárosokban egyre több szalafista hitszónok jelenik meg, akik az elszegényedett, a társadalom periferiáján élő külvárosi fiatalok életének „új értelmet és jelentést”, célokat és struktúrát ígérnek az iszlám által. A többnyire Szaúd-Arábiából és Szíriából érkező szalafisták a Korán szövegét „tisztán” értelmezik, a nyugati értékekkel való szakítást sürgetik, és a „Nyugat”-ot az iszlám ellenségének tekintik. A radikális hitszónokok működésének termékeny talajt biztosítanak a szociálisan elmaradt kerületek, ahol a bevándorlók nagy része a párhuzamos társadalmak zárt világában, a francia társadalomtól elkülönülten, a még ma is rabszolgatartónak és gyarmatosítónak tekintett francia állammal szembeni gyűlölettel eltelve, a történelmi múlt árnyékában él, így könnyen öngazolást talál a radikális iszlám által hirdetett „Nyugat” elleni harcban. A szalafisták egyik célcsoportja éppen az olyan külvárosi fiatalok, mint az október végi-november eleji zavargások kirobbantói, és az év eleji vasúti terror előidézői, akik „háborút hirdettek az elnyomó Franciaországnak”, és akiknek a társadalmi integrációja meglehetősen nehéz feladat elé állítja a francia hatóságokat ebben az elmérgesedett helyzetben.

Franciaországban számos szakosított terrorelhárító szervezet is működik. A dzsihádisták hálózatokra specializálódott szervek közül kiemelendő a DNAT (La Direction Nationale de l'Antiterrorisme), a DST (La Direction Surveillance du Territoire) és az RG (Les Renseignements Généraux). E szervezetek munkatársai ugyan folyamatos megfigyelés alatt tartják a radikális iszlamista ideológiát hirdető személyeket és mecseteket, továbbá hatékonyan végzik munkájukat a különböző terrorista szervezetek, hálózatok leleplezésében, ezáltal számos bűncselekmény megakadályozásában, de ez csupán a probléma felszínének kezelése. A valódi felelősség mind a francia államot, mind a külvárosok lakóit terheli. A bevándorlók további megfélemezhetően áradata, az integráció elutasítása és a társadalmi leszakadás egyrészt fokozza a radikalizálódást, az erőszakot, a lázongást, másrészt a francia lakosságban érzékelhetően erősíti a rasszizmust, és a szélsőséges politikai nézetek egyre nagyobb teret kapnak. Amíg a francia állam vonakodik a probléma valódi okaival szembenézni, és amíg a bevándorlók nem hajlandók integrálódni, értékrendjüket a befogadó államéhoz közelíteni, és a Francia Köztársaságot továbbra is elnyomónak, ellenségnek tekintik, tartós, békés megoldás nem fog születni.